

Historiebrev

No.5/2026 Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag

Oktober 2026

Innhold i dette Historiebrevet

- Grønlandsleiret - fra sti til boulevard. Del 2.
- Østkantspråk
- Blå skilt
- Botsfengslet

Hva skjer i historielaget fremover?

- 20.10 Medlemsmøte om Tukthuset i Storgata (ikke til å forveksle med Prindsen lenger nord i Storgata), samt utgravning i 1989 av gravplassen der.
- 31.10 Slektsforskerdagen på Nasjonalarkivet, Sognsvann. EGT har egen stand.
- 10.11 Medlemsmøte. Oppvekst og liv rundt Grønlandsleiret 5.
- Nov. Vi pusser snublesteiner. Dato kommer senere.
- 08.12 Julemøte og historien om «Barbereren – Det far aldri fortalte» av Petter Andersen, medlem.

OLYMPEN – LOMPA, Grønlandsleiret 15, SKAL SELGES – PRISLAPP: 75 MILLIONER!

Oktober startet med urolig nytt på Grønland. Vi forstår det er en utfordring å drive et så stort restaurantforetak, men blir det borte er det tragisk for denne bygningen og institusjonen som har 130 år gammel historie. For 100 år siden ga arkitekten Lars Backer huset ny fasade og interiør og Henrik Backer malte de 9 unike Grønland- og Enerhaugen-maleriene som preger lokalene. Dette er Østkant-Oslos mest berømte utested. Dette er kulturhistorie – og nå kan det bli borte.

Nestleder Karin Arnesen.

Grønlandsleiret del 2 - Fra sti til Boulevard

Av: Karin Arnesen

Og her forsetter vi fortellingen om trolig den viktigste gata i vårt område – Grønlandsleiret. Her har det alltid bodd folk og vært en livlig handel. Håndverksbedrifter, spisesteder, leger, tannleger, men også offentlige institusjoner – ja nær sagt alt! Vi starter lengst mot vest, hvor Lortbekken/Tøyenbekken og Lillebroen i sin tid krysset innfartsveien, og gjør et midlertidig stopp der hvor gata har en knekk og Åkebergveien løper ut i Grønlandsleiret ved Helga Helgesens plass. Resten av Grønlandsleiret, del 3, omtales i neste Historiebrev.

Det har skjedd sanering og omlegging av gateløp, vann- og kloakkledninger og ikke minst eiendomsoverdragelser. Noen gateadresser (matrikler) er derfor «borte» eller de er slått sammen med andre. Gatenummer i Grønlandsleiret med ulike tall ligger på sydsiden og de med hele tall ligger på nord og nord-øst siden. Svært mange av gårdene hadde i eldre tider dessuten bakgårder hvor det kunne være håndverksbedrifter av ymse slag.

Grønlandsleiret 1. Hjørnebygningen Tøyenbekken-Grønlandsleiret. Her lå Lillebroen som ble anlagt i 1907 og revet i 1862 da bekken ble lagt i rør. 3-etasjes murgård bygget i 1875. I dag er det spisesteder og stoffbutikken Lakshmi Tekstiler i 1. etasje. Parminder Malhotra driver butikk på samme sted som hennes mor startet opp for mer enn 40 år tilbake.

Foto: 1960, Arbark.

Grønlandsleiret 2. Denne adressen eksiterer ikke lenger, men var aktiv på 1800-tallet og til tidlig 1900-tallet. Lå på hjørnet av Tøyengata. Til venstre går gata Tøyenbekken og til høyre bak mannen går Tøyengata.

Foto: Ca. 1902, Oslo Museum.

Grønlandsleiret 3. 3-etasjes murgård, opprinnelig oppført i 2 etasjer i 1879. Fra 1930-årene var det i 1. etasje Thorleif Foss Bokhandel og en kjøkkenutstysforretning. I bakgården ligger fremdeles et gammelt hus trolig fra slutten av 1720-tallet. Huset gjennomgikk mange forandringer og det fantes også et fjøs der en gang.

Foto: 1938, Oslo Museum

Grønlandsleiret 4. Lite hus under Pommac-reklamen. Adressen har vært bebygget fra 1720-tallet, opprinnelig i 1-etasjes hus. I 1857 oppførte salmaker Ole Christensen et 2-etasjes hus som ligger der i dag. I 1868 bodde det 16 personer her og det ble drevet «restauration» i 1. etasje liksom i mange ti-år fremover.

Foto: 1967 Kari Paulsen/Oslo Museum.

Grønlandsleiret 5. Se foto nr. 3 og gården til venstre på bildet. Adressen opprettet i 1864 og gården bygget i 1872. 3-etasjes murgård. Det har vært et bakeri, Kolberg, i bakgården og legekontor i 2. etasje i mange år. Historielaget skal ha medlemsmøte om barn- og ungdom i denne gården og Grønlands-området 10/11 2026. I dag er det frisør i huset og Tech Ekspert.

Grønlandsleiret 6. Se foto nr. 4 med Pommac-reklame. 5-etasjes leiegård fra 1879 eller 1892. Her bodde en jødisk familie Dickman. De fleste ble drept under 2. verdenskrig. Du finner snublesteiner i fortauet foran gården. I dag er det et boligsameie. Dagligvare butikk og skjønnhetssalong i 1. etasje.

Grønlandsleiret 7. Eiendommen eksisterer ikke i dag. Gått inn i naboeiendommer.

Grønlandsleiret 8. 3-etasjes murgård oppført i 1881 for slakter Fredrik Hansen fra Fredrikshald etter tegninger av arkitekt N. S. D. Eckhoff. Også flere i familien var slaktere i Grønlandsleiret og en yngre bror Carl var sigarmaker. En eldre søster, Martine, overtok Grønlandsleiret 8 i løpet av 1890-årene, og både hun og broren Carl var blant gårdens beboere ved århundreskiftet. Slakter Søren Smedsrud i firmaet Smedsrud & Co og kvegghandler Sigvart Thorkildsen var blant Martine Hansens leieboere Eies i dag av Sissel B.H. Thon.

Foto: Ca. 2020. Wikipedia.

Grønlandsleiret 9. Eiendommen eksisterer ikke i dag. Gått inn i naboeiendommer.

Grønlandsleiret 10. (Nå slått sammen med nr. 12). Her er det i dag et ganske nytt bygg som er et boligsameie. På bildet ser man fra venstre nr. 8 med Lilleborg-reklame og nr. 10, 12 og 14. Se også nr. 12.

Foto: 1921. Caroline Colditz/Oslo Museum.

Grønlandsleiret 11. Her står det i dag et ganske nytt bygg, et stort boligsameie som nå har adresse til Mandalls gata. Registrering av grunn 1918. *Foto: 1921. Caroline Colditz/Oslo Museum. Google.*

Grønlandsleiret 12. 5-etasjes bygning i gult og hvitt. (Nå slått sammen med nr. 10). Fra venstre nr. 8, 10/12, 14/16 og 18. Se foto nr. 10. Eiendommen først registrert i 1862. Her holdt Grønland Trevare (som senere flyttet til nr. 18), Møbelomsetningen og Sunnic Frukt og Tobakk til.

Grønlandsleiret 13. Toetasjes murgård oppført ca. 1858. Fra tiden omkring første verdenskrig har det vært drevet begravellesbyrå i gården. Marius Jacobsen etablerte her firmaet Ligkistebureauet med likkistefabrikk i annen etasje. Fra 1920 har firmaet vært videreført som M. Jacobsens Eftf. AS. I dag heter det Heder. *Foto: Google.*

Grønlandsleiret 14. (Nå slått sammen med nr. 16). Se også foto nr. 12. Matrikkel opprettet i 1859. 7-etasjes bygning. Nytt boligsameie i 1987. Foto viser fra venstre nr. 12, 14 og 16.

Foto: 1930. Nanna Broch/Oslo Museum.

Grønlandsleiret 15. Berømt bygning med restauranten Olympen, også kalt Lompa. I 1872 lå det i et pakkhus der innredet som kjeglebane. Ytteborgs Bryggeri oppførte dagens bygning i 1892. Fra 1894 leide Grønland Folketheater lokalene som den gang het Olympen Christiania Morskabsteater. Kjente skuespillere som Hauk Aabel og brødrene Kjell og Rolf Bækkelund har underholdt. I 1904 startet Jørgen og Cathinka Jensens Restaurasjon i første etasje. I 1912 startet Olympen Café og Restaurasjon. Pusset opp og ominnredet en rekke ganger. I 1927 utførte arkitekt Lars Backer (1892–1930) en større utbedring av bygningen. I årene 1961–63 ble Olympen pusset opp to ganger. I oktober 2006 stengte dørene for nok en oppussing før driften fortsatte. Pr. i dag er det stengt og bygget lagt ut for leie eller salg. *Foto: 1920. Anders Beer Wilse/Oslo Museum.*

Grønlandsleiret 16. (Nå slått sammen med nr. 14). Opprettelse av matrikkel i 1865. 7-etasjes bygning. Nyttboligsameie i 1987. Se også nr. 12 og 14.

Grønlandsleiret 17. 4-etasjes murgård. Opprettelse av matrikkel i 1867. Her lå frem til 2009 den kjente brune kafeen og konsertstedet «Ivars kro», som senere flyttet til Grønland 14. I dag finner vi Eagle Pub på gateplan. Til høyre nr. 15, Olwympen. *Foto: Erik Næss /Oslo byarkiv.*

Grønlandsleiret 18. Opprettelse av matrikkel i 1865. Hjørnet av Platous gate. Se egen omtale i Historiebrev 04/2026.

Foto: 1967. Kari Paulsen/Oslo Museum.

Grønlandsleiret 19. Nullmeyergården. Hjørnegården ble oppført i årene 1897-98 for brødrene Nullmeyer ved arkitekt G. Heinecke. Verkseierbrødrene var begge blant gårdens beboere ved århundreskiftet. De lot i løpet av en periode på 1800-tallet oppføre noen eiendommer i området. Grønlandsleiret 19 og 21 tilhørte familien Nullmeyer fra 1860-årene. De drev et smedverksted, som ble en omfattende geskjeft. I 1884 ble det for øvrig bygget en smie på eiendommen, byggemeldt av H. S. Berg. *Foto: Google.*

Grønlandsleiret 20. Fra venstre nr. 20, 22, 24 og 26. Alt revet høsten 1956 da Åkebergveien ble ført ned til Grønlandsleiret. Nr. 20 huset K.P. Olsen musikkhandel og en melkeforretning, Helmer Huseby som hevdet å være landets største private melkeforretning. Visstnok skulle han også ha en avholdskafe i samme adresse. Snublesteiner til minne om familien Mortiz som bodde der og ble offer for Holocaust. *Foto: 1935. Ruth Raabe/Oslo Museum*

Grønlandsleiret 21. Hjørnegård ved Margit Hansens gate. Opprettelse av matrikkel i 1860. Leiegård eiet av selskap i Olav Thon Gruppen.

Grønlandsleiret 22. Se nr. 20.

Grønlandsleiret 23. Smedsrudgården ble bygget i 1896 for pølsemakerbrødrene Smedsrud, Smedsrud & Co. Luksuriøst utstyrt, utformet i nyrenessansesstil i fem etasjer. Pølsemaker Jens Evensen (1877–1957) drev pølsefabrikk og kjøttforretning her fra 1922 og hadde da vært leietaker siden 1909.

Grønlandsleiret 24. Se nr. 20.

Grønlandsleiret 25. Holtangården, 7-etasjes forretningsbygg i funksistil. Pølsemaker Jens Evensen kjøpte bygningen og åpnet landets første supermarked i 1960. En omfattende historie om denne gården finner du i 3 tidligere Historiebrev 06/2025, 01/2026 og 02/2026. Historien om havrettsminister Jens Evensen finner du i nr. 03/2022.

Grønlandsleiret 26. Se også nr. 20. På denne adressen lå tidligere Kristiania Østre Arbeidersamfunn. Her ble Norges kommunistiske parti stiftet i november 1923. Også dette huset ble revet i forbindelse med Enerhaug-saneringen og forlengelsen av Åkebergveien mellom Borggata og Grønlandsleiret. *Foto: Narve Skarpmoen/Nasjonalbiblioteket.*

For kilder se del 3, Historiebrev 06/2026. Oslo, oktober 2026

BLÅTTSKILT SOM FINNES I GRØNLANDSLEIRET

Olympen

Olympen restaurant – også kalt «Lompa» har i lang tid vært et sentralt samlingssted på Grønland. EGT historielag identifiserte tidlig (2019-2020) at stedet og bygget fortjente et Blått skilt. Etter mye kommunikasjon fra EGT historielag med gårdeier, forskjellige drivere samt Oslo Byes Vel ble skiltet montert 23.mai 2023.

Josephine Thrane

Josephine Thrane ble født 5.april i Drammen og døde 20.september 1862 i Christiania. Hun var oppvokst i beskjedne kår, men fikk likevel en god oppdragelse. 20 år gammel fikk hun privatundervisning i fransk og læreren var Marcus Thrane. Han fridde til henne på fransk, de giftet seg og flyttet til Lillehammer hvor de startet en privatskole for gutter og jenter. De flyttet senere til Drammen hvor de stiftet den første arbeiderforeningen. Bevegelsen fikk en rivende utvikling og de flyttet til Christiania. Men i 1851 ble Marcus Thrane arrestert og innsatt på Botsfengslet etter rykter om at det var diskutert revolusjon på landsmøtet. Josephine bosatte seg i Grønlandsleiret 30 og smuglet korrespondanse inn og ut av fengslet til arbeiderbevegelsen. Økonomien var dårlig og i 1853 ble hun syk under den store koleraepidemien. Året etter overtok de Arbeider-Foreningernes Blad hvor hun, gravid med sitt 5. barn, en periode var ansvarlig redaktør.

Hun ble slik Norges første kvinnelige redaktør. Samtidig arbeidet hun for å få sin mann benådet. I 1857 fikk hun tuberkulose og da hennes mann ble løslatt i 1858 var hun svært dårlig og døde senere i 1862 bare 42 år gammel. I ettertid vil Josephine Thrane trolig bli husket som Marcus Thranes oppofrende hustru. Men på mange områder var hun sin mann jevnbyrdig og enkelte ganger til og med hans overmann. "Merkelig nok hadde naturen liksom paa spot utrustet henne for en stilling som hun aldrig rak frem til," skriver datteren Vasilia i sine erindringer. Du finner mer om Josephine på Fb-siden Marcus Thrane 200 år.

Kilde: Norsk Biografisk Leksikon. Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.

Her henger det blå skiltet for Josephine Thrane på bygningen som ligger mellom den gamle brannstasjonen, nå Brannmuseet, og «Plakathuset». Foto: Google map.

Nonneseter Kloster

Nonneseter kloster ble sannsynligvis grunnlagt i ca. 1150 og er omtalt av Snorre. Klosteret tilhørte benediktinerordenens kvinnelige gren. Klosteret var viet til den hellige Maria. Det var en stor jordeier og eide helt eller delvis 272 gårder i Østlandsområdet. Klosteret lå nær Hovinbekken og utenfor middelalderbyen. Et hjørne av det man mener kan ha vært klosterkirken ble funnet da Schweigaards gate ble utbedret i 1879. To år tidligere kan store deler av kirken ha blitt fjernet da man bygde Schweigaards gate 50. Det skal finnes rester under Schweigaards gate 55 og Grønlandsleiret 73. I Sigrid Undsets roman Kransen, det første bindet i trilogien om Kristin Lavransdatter, bodde Kristin i Nonneseter kloster.

Kilde: Oslo Byleksikon og Lokalhistoriewiki.
Redaksjonen har forslag til nye blå skilt i Grønlandsleiret:
Grønland kirke nr. 34, Gamle Grønland brannstasjon nr.32, «Plakathuset» nr. 28, Grønland menighetshus nr. 41, Politihuset nr. 44.

TIPS – MER OM VAATERLAND PÅ YOUTUBE

I forbindelse med fotoutstillingen om Vaterland lagde vi også en power presentasjon og den tror vi dere kan ha glede av å ta en titt på i ro og fred. Vi har derfor laget en versjon som dere kan se på YouTube. Den har ingen lyd så det er meningen at man kan lese seg gjennom den. Husk å start fra begynnelsen. Her er linken – Vaterland Hvor er det, og hvor var det? <https://www.youtube.com/watch?v=B64sA-WoDQk&t=20s>. Nestleder Karin Arnesen.

Nygata 12, Vaterland, 19.45. Kunstner: Olaf Mejdell/Oslo Museum.

ARTIKLER I REPRISER!

Historielaget kan snart legge bak seg 7 år med formidling av historie fra vårt område. Ved oppstarten av medlemsmøte i januar 2020 talte vi ca. 40-50 medlemmer og vi har vokst sakte til nå å være over 300. Det vil si at mye av stoffet fra de 2-3 første årene er det svært mange som ikke har fått med seg. Vi starter derfor en reprise-serie av større og mindre artikler fra den gang til «ære» for våre nyere medlemmer. De vil bli presentert primært i nyhetsbrevet Historiebrev og på Facebook – så følg med.

TERJES TIPS

Tone Tryti: Norsk slang ordbok, Kunnskapsforlaget 2008

Språket har alltid interessert meg. Hjemme var min mor fra Odda i Hardanger (- men født i Sarpsborg fordi min morfar fulgte industribyggingen) og en far som var 3dje generasjon Tøyen. En annen faktor som formet mitt språk var at Tøyen skole hadde en delt elevmasse med elever fra statsapparatet i statsbyggene rundt Finnmarksgata, en slags mellomklasse jeg tror jeg tilhørte – samt elever fra kommunale leiegårder hvis foreldre slet med problemer som vi andre unngikk. Enda en påvirkningsfaktor var at jeg begynte i Kampen Janitsjarorkester som 14 åring i 1964. Orkesteret hadde sin interne sjargong basert på tradisjoner i orkesteret og bredere østkantspråk enn det jeg opplevde hjemme. Tror jeg kan si at mitt språk er sammensatt av østkantspråk, riksmål – litt trøndersk og noen Odda-pregede ord og vendinger. Med andre ord et blandingsspråk som mange Oslo-boere har. Jeg observerer at jeg har lett for å forandre språket ettersom i hvilket miljø jeg til enhver tid ferdes. Det kan være i heimen, på jobb, ute blant venner, i møter osv. Mitt språk har også forandret seg noe over tid.

Alt i alt ble denne cocktailen av språklige påvirkninger gjort at bokhylla mi mer full av bøker om språk. Nevner i fleng: Tone Tryti; Norsk slang ordbok, Sylfest Lomheim: Ord om Ord, Håndbok i Norsk, Kjell Ivar Vannebo; Prikken-over-ien og andre uttrykk, to etymologiske ordbøker, Helene Uri; Godt språk osv. Interessen for språk matcher ikke alltid resultatet.

Spesielt vil jeg denne gang framheve Tone Trytis bok. Det er den største samlingen av slang i det norske språk. Dessverre utsolgt fra forlag og kun tilgjengelig brukt ute i markedet. Det er ganske saftige ord og uttrykk som møter en i denne boka. Anbefales!

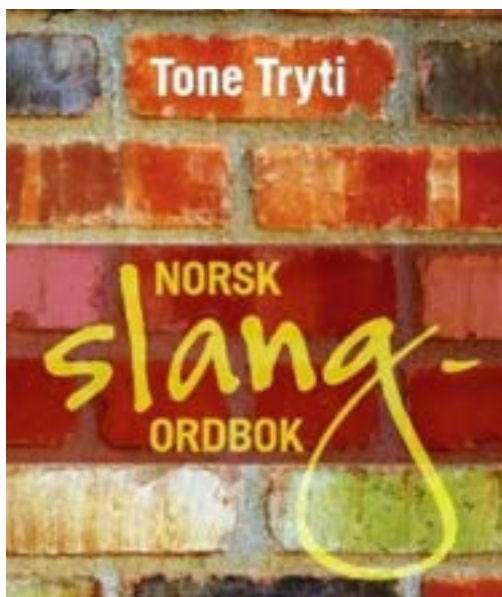

Foto: Hadde vi kunnet lytte til guttegjengen så var det nok en typisk østkantdialekt de snakket. Avisgutter tar seg en røyk. Anders Beer Wilse 1905, Wikipedia Commons/Oslo Museum.

Østkantspråket

Hvordan skal man da beskrive det språket som brukes til daglig i EGT-området? Oslodialekt (også kalt oslomål, vikamål og østkantmål, og historisk folkespråket, vulgærspråket og gatespråket) er en norsk dialekt og den tradisjonelle dialekten i Oslo. Jeg vil ikke gå i dybden her. Dette er et eget fag og forskningsområde. Oslodialekten har av mange vært regnet som utdødd i sin tradisjonelle form. Dette er likevel en sannhet med visse modifikasjoner.

Typiske ord og uttrykk for østkantspråket:

- Trykk på første stavelse: Ord som banan, bensin, stasjon og avis uttales tradisjonelt som bannan, bennsin, stassjon og avvis.
- Tykke L-er: Ord som sol, ball, skole og dal får en

karakteristisk, mørk og rullende L-lyd.

- A-ender på substantiv: Konsekvent bruk av hunkjønnssender som boka, gata, kjerra, brua og døra, der vestkanten historisk har foretrukket en-ender (boken, gaten).
- Sch-lyd i konsonantgrupper: Ord med rs blir til en tykk sch-lyd, som i farsken (fasjken) eller Oslo (Os-chlo).

På østkanten i Oslo er det fremdeles noen som snakker et talemål preget av tradisjonelt oslomål, men få – om noen – snakker dialekten i dens mest tradisjonelle form lenger, slik den ble talt frem til etterkrigstiden. Innflytting, flytting internt i Oslo og påvirkning fra innvandrernes språk, har gjort at Oslo-språket generelt og spesielt for EGT-området ikke lenger kan kalles en språklig variant, men mer en herlig blanding! Jeg ble litt satt ut da jeg ble møtt av «yo» og «hællæ» fra mine (voksne) barn i stedet for «hallo, hei» som jeg forventet. Disse nye hilsener finnes også hos Tryti. Det eneste sikre er at språket er i evig forandring!

Kilder: Tone Tryti; Norsk slang ordbok, Oslo Byleksikon, Wikipedia – Oslodialekt, Store norske leksikon

BOT OG BEDRING PÅ BOTSFENGSELET

Botsfengslet sto sentralt i utformingen av norsk kriminalpolitikk i over hundre år. I dag er det fredede byggets framtid uavklart.

Av: Johanne Bergkvist, historiker ved Oslo byarkiv
Publisert 02.05.2022 - 06:00 Sist oppdatert 02.05.2022 - 07:29

Luftegården på Botsfengslet i Grønlandsleiret 44 cirka 1935. Botsfengslet sto ferdig i 1851. Anders B. Wilse/Oslo Museum

I 1841 la en straffanstaltkommisjon fram forslag om at de gamle fengslene Tukthuset og Slaveriet var fordervende for både fangene og samfunnet. Særlig kritiserte de kontakten mellom fangene. De foreslo at det skulle bygges cellefengsler etter

den amerikanske Philadelphia-modellen. Her skulle fangene holdes helt atskilt, og cella skulle være både soverom, arbeidsrom, toalett og spisested. Planen var å dele landet opp i sju fengselsdistrikter med slike fengsler, både for menn og kvinner. Men Stortinget mente dette ble for dyrt. Med 53 mot 44 stemmer ble det gitt penger til et prøvefengsel i Christiania. Botsfengslet skulle forbli det eneste i sitt slag.

Moralsk forbedring

Byggearbeidet startet i 1844 i Åkebergveien på Grønland. Arkitekt Heinrich Schirmer tegnet den opprinnelige bygningen som besto av en sentralhall med tre fløyer. Med et slikt panoptikonsystem kunne fangene lett overvåkes fra byggets midtpunkt. Ved åpningen i mai 1851 hadde Botsfengslet plass til 240 fanger. Botsfengselsloven av 1848 slo fast at fangene skulle være menn mellom 18 og 30 år dømt til straffarbeid på seks måneder til seks år. Forutsetningen var at de skulle være mottakelige for moralsk forbedring. Idéhistoriker Espen Schaanning beskriver Botsfengslet som et

laboratorium der fengselsmyndighetene kunne teste ut hvorfor noen ble kriminelle og hvordan straffen virket på dem.

På 1880-tallet ble det bygget en ny fløy tegnet av arkitekt Jacob Wilhelm Nordan hvor det ble innredet en kirke med enkeltbåser, slik at de innsatte selv ikke under gudstjenesten skulle ha kontakt med hverandre. Fangen kunne sende brev hver tredje måned eller bytte det med et besøk på ti minutter gjennom skillevegg. Den eneste menneskekontakten skulle være med fengselets prest, lærer, direktør eller voktere. Fangene kommuniserte likevel gjennom cellenes rørsystemer, men den som brøt isolasjonen og snakket med andre fanger, risikerte å bli straffet med refselsers som vann og brød på opplyst eller mørk korreksjonscelle, tap av tobakksrasjonen eller trekk i kosten, og i verste fall spyling med brannslange. Det samme gjaldt ved sang i cella, skrik om natta, forsovelse, klage på maten, banning, ulydighet og arbeids- eller kirke-

Selv mord og angst

Fangene betalte en høy pris for isolasjonen som førte til selvmord, selvmordsforsøk, depresjon, søvnløshet, mørkreddhet og angst. De første sju årene ble 135 fanger flyttet fordi de ikke klarte denne botføvelsen. En fange skrev i 1870 et dikt med linjene:

«Det er saa saart at høre, / at her er Folk saa nær, / og ei faa Lov at Spørge /og høre, hvem det er»

Fengselshverdagen besto av elleve til tolv timers arbeid, gjerne enkelt håndverk som produksjon av musefeller, hageredskaper eller leketøy. På 1890-tallet ble det en gradvis oppmykning av bruken av isolasjon, men først etter at Hartvig Nissen tok over som direktør i 1925 og den nye fengselsreformen i 1927, ble det åpnet for noe kontakt mellom fangene under arbeidet.

Biologi eller miljø?

Mot Grønland står bysten over fengselslege Johan Scharffenberg. Schaanning skriver at et tydeligere symbol på Botsfengslet som menneskelaboratorium knapt kan tenkes. Scharffenberg kartla fangenes bakgrunn i jakten på om biologi eller miljø skapte en «forbryternatur» for å iverksette samfunnstiltak. Kampen mot alkoholen var hans politiske kampsak sammen med sterilisering på arve- og rasehygienisk grunnlag.

Matutdeling gjennom celledøra i Botsfengslet i 1904. Klager på maten kunne medføre refselsers som opphold i opplyst eller mørk korreksjonscelle. Anders B. Wilse/Oslo Museum

*Fange på snekkercelle med høvelbenk og verk-tøy i 1904. Arbeidet skulle foregå i isolasjon, og Botsfengslet ble Norges første faste leketøyspro-
ducent. Anders B. Wilse/Oslo Museum*

En fengselsbet-jent klipper hå-ret på en fange i Botsfengslet i 1904. Anders B. Wilse/Oslo Museum

I 1970 ble Botsfengslet lagt ned som landsfengsel, og de innsatte flyttet til Ullersmo. Fra 1975 var Botsfengslet en avdeling under Oslo kretsfengsel. I dag har Oslo fengsel, avdeling A eller det som er Botsfengslets fredete bygninger, stått tomme i flere år etter at Kriminalomsorgen flyttet ut i 2017. Alleen fra Grønlandsleiret til hovedporten fikk da navnet Egon Olsens allé etter filmene om Olsenbanden.

Alleen fram til inngangen på Botsfengslet på Grønland fikk i 2017 navnet Egon Olsens allé etter filmene om Olsenbanden. Jan Christian Raastad/Oslo Museum

Kilder:

Frederik Holst m.fl., Beretning om Beskaffenheden af Norges Strafanstalter og Fangepleie samt Betænkning og Indstilling om en Reform i begge, efter fremmede Staters Mønster, 1841

Marius Johansen, «Bodsfængslet i Christiania fylder år. Bot og bedring gjennom 150 år», Byminner 4/2001, Oslo museum

Georges Midré, Bot, bedring eller brød?: om bedømming og behandling av sosial nød fra reformasjonen til folke-trygden, 1990

Espen Schaanning, Menneskelaboratoriet. Botsfengslets historie, 2007

Regjeringen.no, Kompleks 2571 Oslo fengsel

Riksarkivet, arkivet etter Botsfengslet

REFERAT MEDLEMSMØTE 15/9 – OM MARCUS THRANE

Nesten full sal med 60 deltakere og det ble et flott foredrag av forfatter Mona Ringvej som blant annet har skrevet boken om Marcus Thrane. Mannen som startet det første store arbeiderbevegelsen i Norge og ble dømt i en rettsak som ansees for å være et av de største justismordene i landet. Også han satte spor etter seg i vårt område. Se omfattende referat på vår hjemmeside eller kjøp boken!

Nestleder Karin Arnesen

GRASROTANDELEN- EGT historielag!

Tipper du – eller prøver du vannersjansene i Lotto? Medlemmene har generert støtte for over kr 5 000,- i 2025! Gir du GRASROTANDELEN til historielaget blir det enda flere kroner på oss dette året. HUSK – Andelen gis av Norsk Tipping og trekkes aldri fra din gevinst.

FLERE MEDLEMMER!

Jo flere medlemmer vi får – jo mer informasjon og kunnskap spres om vårt område som rommer så mye fantastisk interessant historie.

Rekrutter flere fra familie, bekjente, naboer, kollegaer, venner – og uvenner. Gå til innmeldingssiden vår <https://egt-historielag.no/medlemskap/>.

Det koster bare kr 250,- pr år.

NYE TYPER MEDLEMMER – BEDRIFTER OG BOLIGSELSKAPER

Vi har allerede noen organisasjoner/bedrifter som medlemmer. Men vi trenger flere støttespillere. Nå har vi derfor lagt til rette for å øke denne typen medlemskap ved at innmelding kan skje digitalt fra vår nettside. Man kan betale/vippse med en gang eller få tilsendt faktura. Det koster kr. 500 pr. år og er et slags støttemedlemskap i tillegg til individuelle medlemskap. Vi starter en kampanje i oktober og skriver til så mange styrever og styreledere som mulig. Tips oss gjerne om hvem vi kan skrive til dersom du bor i strøket. *Nestleder Karin Arnesen.*

VI SØKER NY REDAKTØR – LES MER

Nåværende redaktør i Historiebrev er Terje Knudsen som startet opp i august 2022. Før den tid var det Jørn-Kr. Jørgensen, som også hadde ansvaret for magasinet Historiesus helt opp til i fjor. Terje vil gjerne ha avløsning for redaktør ansvaret, men bidrar gjerne med stoff. Er den oppgaven noe for deg? Eller kanskje kjenner du noen som du kunne foreslå? Ta gjerne kontakt med styreleder Gunnar, redaktør Terje eller undertegnede.

Nestleder Karin Arnesen

Terje Knudsen

Jørn-Kr. Jørgensen

ENERHAUGEN, GRØNLAND OG TØYEN HISTORIELAG

Postadresse: Grønland 28, 0188 Oslo

E-post: egt.historielag@gmail.com

Org.nr.: 924 634 766

Bankkonto: 1813 31 32690

Vipps: 611188

Nettside: <https://egt-historielag.no/>

Facebook: <https://www.facebook.com/EGTHistorie>

EGTHistorie

